

Időutazás a 2010-ben 100 éves Délmagyarországgal: 1915 (6. rész)

CÍMLAPSZTORI LETT A NAGY HÁBORÚ

Kilencvenöt hét múlva lesz 100 éves az 1910. május 22-én útjára bocsátott Délmagyarország. Lápunk e jubileuma alkalmából, mintegy visszszám-lálásként, időutazásra hívjuk olvasóinkat: hétről hétre egy-egy esztendő újságtermését átlapozva föl-villantjuk, milyennek láttatta a világot, az országot, a régiót, Szegedet – a Délmagyarországot. A magyar vidék legpatinásabb lapja sorozatának hatodik állomása: 1915.

ÚJSZÁSI ILONA

A nagy háború első teljes éve: 1915 – míg a nyugati front nem mozdul, Galíciában, a Balkánon és Olaszországban hadi sikerekről szólnak a tudósítások. A Délmagyarország akkori első számának szalagcíme: 136 ezer orosz hadifogoly. Névtelenségben maradó hírmagyar-azónk optimista: „Meggyöngyült ellenség hadak állnak ottan...”

Kicslezett cenzúra

Az év közepén valós képet ad Mirkó, egy szegedi hivatalnok az oroszországi hadifoglyok helyzetéről. A cenzúra kikérülésére kieszt, mert 17 pontba szedett levelének páratlan sorait összeolvasva kiderül: „az oroszok igen... rosszul bántanak a hadifoglyokkal. Szibériában vagyok, lakásunkban... dermesztő a hideg és fagyos a világ... Enni és innivalót, valamint dohányt is ... nélkülözünk. Nap-

■ Mindennapos látvány a világháború idején: katonák vonulnak Szeged utcáin

FOTÓK: SOMOGYI-KÖNYVTÁR FOTÓGYŰJTEMÉNY

közül 130 vonult be katonai szolgálatra. 1915 elejéig hadikölcsönre 2 millió koronát jegyzett, az országos segélyakciók támogatására 11 ezer 39, a helyiekre 42 ezer 769 koronát költött, mozgósításra és sorozásra 20 ezer, a

és a sütemény hatósági árát Szegeden is meg kellett állapítani: a zsemlye négy, a kifli három deka súlyú 4-4 fillér az ára, 1 kiló búza kenyér 50-52 fillér – március elején. Ezeket április 1-jétől csak hatósági utalvány ellenében lehet kapni. Októberben rekvirálják a kukoricát, de még a gyapjút is. Novemberben Szegedet is eléri a szénhiány.

A felvidékiek első, 1000-1500 fős csoportja áprilisban érkezik. Augusztusban lapunk bekapcsolódik a gyűjtésbe: a Kisszegednek elnevezett felvidéki építkezésre augusztus 6-áig 2845 korona jön össze. A háború finanszírozására indított hadikölcsönből október végéig 12 millió koronát jegyeztek Szegeden.

Térkép és különkiadás

A harcok alakulásáról rendszeresen a címlapon számolunk be. Az újság Kárász utca 9.-beli kiadóhivatalának kirkatba kitesznek minden nevezetesebb eseményről érkező táviratot, „írógéppel vagy hektográfál” külön kiadásokat is készítenek, amelyeket ingyen terjesztenek. „Munkánkat mindenki látta, gyümölcsöt mindenki élvezte” – szol az összegzés, majd a tény: a lap előfizetési ára egy hónapra 2 korona lett.

Szegediek a frontról

A 95 évvel ezelőtti lapban több 46-os, a délnyugati hadszínterről hazatért, sebesült szegedi tiszt elbeszélése alapján igyekszik lapunk visszaadni a Höfer al-

tábornagy jelentése szerint „tomboló csata” egyes mozzanatait.

Angyalgyárat alapított Savanya Györgyné egy Szeged melletti faluban – adja tudtul a bírósági tudósító. „A tudós asszony harminc koronáért eltünteti azokat a következményeket, amelyek miatt a hadbavonult férfiak talán családi drámákat rendeznének, ha megtudnák, hogy amíg ők borzalmas szenvedésben mennek keresztül, az asszonyaik beszenyvezik a családi szentélyt”. Az ítéletről nem tudunk.

Egy másik nézőpont: „Szinte mindennaposak lesznek már a szegedi törvénytörések”, hogy „szerb atyafiak királysértő nyilatkozatokra ragadtatják magukat...” Szeged mérlege: a városnak napi 1200 ingyenebédbe, továbbá 858 ezer koronába került a háború.

(Folytatjuk)

→ KRONOLÓGIA: 1915. Január 30.:

Dr. Lázár György szegedi polgármester meghal. **Február 17.:** A közgyűlés dr. Somogyi Szilveszter addigi rendőrkapitányt polgármesterre, dr. Szalay Józsefet főkapitánnyá választja. **Június 23.–július 7.:** Az első iszónói csata, ahol a Szegedről indult 46. gyalogezred 1750 fős állománya 439-re csökken. **December 28.:** Magyarországon bevezetik a kenyérgyegyet.

→ Arcél: Paál Jób (Possel Márkus István)

„Paál Jób (eredeti nevén Possel Márkus István) 'hírlapíró' ... munkásságának kezdete a 'boldog békeidők'-re nyúlik vissza, amikor különböző vidéki lapok munkatársaként vagy szerkesztőjeként tevékenykedik Aradon, Szegeden, Nagyváradon, de közben publikál a fővárosi lapokban is – leltük az interneten Gyarmati György kutatómunkájának eredményét. Paál Jób az 1910-es évek elején írta kedvenc műfajáról: „A riport olyan, mint a falevél vénasszonyok nyarán a sárguló faágon. Tegnap még üdeségével a lelkünket gyönyörködtette, holnapra már kosárba hajtja széles lapátjával az utcáseprő, ha hajnalon megtisztítja a járdát. A szenzáció csak két napig él. Tegnap még teli torokkal ordította a három hasábján szedett újságcímét hóna alatt friss, festékszagú újságokkal a rikkancs; holnap unottan csomagolja a 'szenzációba' megtalált cipőjét a suszter”. „A száz napos szegedi kormány. Az ellenforradalom története. Krónikás könyv Károlyi Gyula és Ábrahám Dezső kormányairól, a nemzeti hadsereg megszületéséről, az ABC-ről és más szegedi dolgokról” címmel könyvecskéje jelent meg 1919 novemberében. Ötven riport című kötete 1942-ben Szabadkán látott napvilágot.

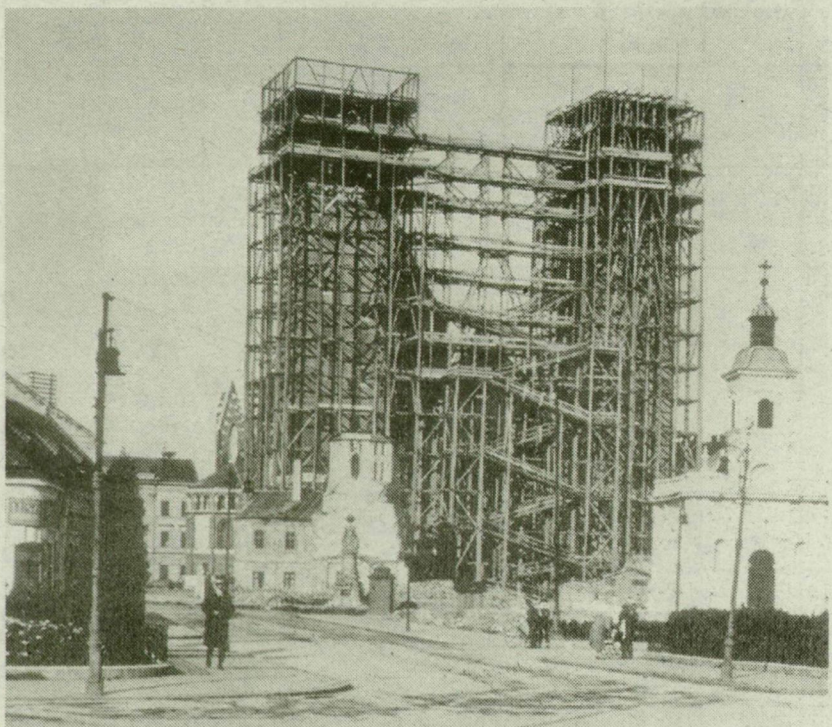
ról napra pusztul el ... néhány fogolytársunk. Akasztás, éhhalál, pestis, kolera vagy tifusz... a sorsunk. Az itteni viszonyok mérlegelése után nem hiszem, hogy ... viszontláthatom édes szüleimet, mert halál fia ... vagyunk a legkisebb panaszkozásra is.”

Egyébként Szeged 1914 elején számon tartott 443 tisztviselőjéből 96, a 45 díjnokból 12, a 480 altiszt és szolga

bevonuló katonák elszállásolására 28 ezer, hadisegélyre 1500 koronát.

A nyomorgók gyomra

Az ekkor a városban élő 80 ezer polgár élelmészéről a környező tanyákon élő nagyjából 40 ezer gazdálkodó gondoskodhatna. Ám február 11-én egy kiló disznóhús 3-4 koronába kerül, áprilisban a tojás darabja 10-11 fillér. A kenyér

ÉPÜL A FOGADALMI TEMPLOM • Stagnál a fogadalmi templom építése – állapítja meg a szegedi pénzügyi bizottság április 22-én. A Délmagyarország tudósításaiból kiderül: „Az építést vállalatba adta a város az Ottovay és Winkler cégnek 827.378 koronáért, a pótmunka-díj 51.000 korona. A tér rendezésével együtt a templom belekerül 2.837.400 koronába... Helyes volna, ha az építkezést tovább folytatnák legalábbis addig, amíg tető alá kerül a templom.” Az építő cég és a város vitájának oka, hogy a költségek elszámolásakor több mint 19 ezer koronás a különbség. Az ügy novemberben bíróság elé kerül.

A HUMOR MARADT

Háborús apróságok és Háborús epizódok címmel a háborús csatározás fonákját is igyekezett megmutatni a Délmagyarország – 1915 első felében. Most a január 1-jei, a március 2-i és június 3-i kínálatból szemezgetünk.

MUNKATÁRSUNKTÓL

„Gyárás Dezső, a népszerű humorista meséli: – A háború óta bebizonyosodott hogy a belgák sok mindenben elkéstek. A többi között a franciákhoz akkor küldtek táviratot sürgős segítségért, amikor a németek már majd egész Belgiumot meghódították. De a franciák, akiket a háborúnak ebben a szakaszában még nem egészen hagyott cserbe elmésségük, siettek eleget tenni szövetségi köteletségüknek és azonnal táviratoztak a belgáknak. Így: – Nem mehetünk, nagyon el vagyunk foglalva. Teljesen el vagyunk foglalva. Még néhány nap és egészen el lehetünk foglalva.”

„Ezek a németek úgy veszik be a belga erődtéseket, a francia és orosz városokat, mint más az aspirint. Csakhogy ettől nem az ő fejük fáj.”

„Egy puha úr, aki mindaddig mint számfelüti népfölkelő védte a jó meleg

kávéházban a hazát, most megkapta a behívóját. – Megyek fiúk én is – mondta borongva -, s hozzá milyen rossz időben. Adjatok tanácsot, mit vigyek magammal? – Bátorrágot – mondta neki a kávéházi szomszédja.”

Két kiáltvány mulatságos históriájáról számol be egy szegedi hadnagy – levélben. Przemysl vára márciusi elesteke kaptak az oroszoktól egy „magyar” kiáltványt az alábbi szöveggel. „MAGYARAK! A németek frigyarsanak önmegcsalatosztak, Przemysl elfogtván. ELMEGADTOK! Így tovább tusakodni hiabavaló. A tavasz érkezik, a mezőgazdaságunk marad kidolgoztelen. Az éhség fenyegetnek Önnek! ELMEGADTOK!” Ezt olvasva a bakákkal „nemcsak orosz, de verebet is lehetett volna fogatni”, „olyan határtalan jókedvük támadt”. Összeszedték minden orosz tudományukat és ellenkiáltványt fogalmaztak: „MOSKALI SAMARI! Vagyis: az oroszok szamarak. Egyik szegedi tanyai magyar ugyancsak ágált, hogy szóljunk hozzájuk magyarul is cifra káromkodás alakjában. A derék indítványt azonban – cifra szavak kíséretében bár – leszavazta a többség.”

NAPI HÍREK

Tükröt tart szülővárosának és a régióknak a Délmagyarországot. A cikkek, információk fölött a forrás: „saját tudósítónktól” – most 1915-ből.

MUNKATÁRSUNKTÓL

A FŐISPÁN VESZEDELEMBEN. „A lélekjelente mentette meg Cicatricis Lajos dr. főispánt végzetes szerencsétlenségtől.” Pénteken este, mikor Szegedről Vásárhelyre utazott, „fölobbant az acetilénlámpa, és meggyulladtak a plüssülések, a vészféket nem érte el, ezért segítségért kiáltott: a szomszédos utasok megállították a vonatot és kimentették a főispánt veszedelmes helyzetéből.” (február 21., vasárnap) A GYÉKÉNYTERMELÉS MEGHONOSÍTÁSA.

„...Az aradi kultúrmérnöki hivatal átiratot intézett a városhoz, amelyben ajánlatot tesz, hogy hajlandó Szegeden kísérleti gyékénytermelési telepet létesíteni”, aminek 360 négyszögölnyi helyét a Fehér-tónál, a Vetrő-féle tanya mellett jelölték ki. (március 3., szerda) GOMBASZÖGI FRIDA VENDÉGSZEREPLÉSE.

„Földes Imre 'háborús' színjátéka, A darab korábban nem lelt érdeklődésre, most „majdnem megtelt a nézőtér”, mert Gombaszögi Frida vendégszerepelt Szegeden. „A divatossága nem a művészetéből ered”, mert az „szűk korlátok között mozog”, hanem azon véletlenből, hogy „szép asszony, pompázó megjelenés, aki alakjának formásságával, mozdulatai kigyózó vonalaival tudja az érdeklődést felkölteni...” (március 3., szerda)

KISS ERNŐ ÓRÁJA. „Történelmi nevezetességű, értékes küldemény érkezett az aradi 1848-as ereklyemúzeumtól Baruswetter János cégehez. A múzeum Kiss Ernő vértanú honvédtábornok ütőszereket aranyóráját küldte meg a cégnek teljes restaurálás végett... Azt a vak katonák részére fizetendő 20 fillér ellenében mindenkinek megmutatják.” (április 1., csütörtök)

CSEH–MAGYAR MÉRKÖZÉS. A Prágából áthelyezett, „Szegeden időző 28-ik gyalogezred és a szegedi ötös honvédek legénysége futballverseny keretében mérte össze erejét, mely – eltekintve szenzációs sportonakozásától – a jótékonyt szolgálta; szép összeget juttatva a Vöröskeresztnek.” Az eredmény: a 28. gyalogezred 9:1 arányban győzött a honvédek ellen. (április 7., szerda) A Szegedi Atlétikai Klub ingyenesen adta át pályáját, a meccs bevétele 1.342 korona, melyet a MÁV műhely bevonult alkalmazottai és a vak katonák segítésére költöttek. (április 29., csütörtök)

FOGADALMI ÜNNEP. „Hagyományos ünnepet ült csütörtökön Szeged polgársága: a város fogadalmi ünnepét... A környék, a tanya most is ugyanolyan buzgósággal, ugyanolyan elitikkadással zárandokolt már szerdán Alsóvárosba, a Mátyás-templomba, a Fekete Mária elé, de a bucsusok nagy része leány, asszony, gyermek és öregember volt, akiket nem kívánt még el a Haza és szeretett ősz királyunk atyai parancsszava...” (augusztus 6., péntek) KAPUZÁS. A tanács döntése: „a háztulajdonosok az összes lakó beleegyezésével este kilenc órakor bezárthatják a kapukat, de tíz óráig kapupénzt a házmeztetek nem követelhetnek...” (december 31., péntek)

KÁVÉHÁZ. A Belvárosi kávéházat Klein Ernő „a szakmájában kiváló jártassággal bír, s a Szeged kávéházba járó vendégei előtt közkedveltségnek örvendő kávé” veszi át. A vendégkör megtartása és bővítése érdekében „a valóban elsőrendű kávéházi italokra, a hideg buffet izletes voltára, a napi-és képeslapok bőségére, nemkülönböztetve a zenészek színvonalára fekteti a fősúlyt...” (december 31., péntek)

További információk, FOTÓK a témáról az interneten! www.delmagyar.hu